

کنشگری اخلاقی در فضای مجازی منوط به رعایت اصول اخلاقی در این گونه ارتباطی است. اصول اخلاقی، هم می‌تواند عامل پیشگیرانه در آسیب‌های اخلاقی در فضای مجازی باشد و هم درمانی برای آسیب‌های اخلاقی. اصولی که به بهبود کنشگری ما در فضای مجازی کمک می‌کنند در ادامه بررسی می‌شوند.

۴-۱. صداقت

همان‌طور که در درس ششم بیان شد، دروغ اخلاقی عبارت از گفتار یا نوشتار یا هر نوع سیستم دلالتی جایگزین است که اولاً اظهارکننده بدان باور ندارد و ثانیاً آن را برای فریفتن مخاطب یا دیگری اظهار می‌کند.^۱ از این رو، صداقت در فضای مجازی به این معناست که در محتوای تولیدشده، اولاً کنشگر فضای مجازی بدان اعتقاد داشته باشد و ثانیاً آن را برای فریب کاربران دیگر نشر ندهد. توجه به این نکته ضروری است که در صورتی رفتار کنشگر فضای مجازی مصداق دروغ اخلاقی خواهد بود که هر دو شرط در آن مفقود باشند و بدین ترتیب، هم با فقدان باور مواجه باشیم و هم با قصد فریب روبه‌رو شویم. هرگونه فعالیت طراحان و متصدیان و کاربران در فضای مجازی باید به گونه‌ای باشد که به صداقت تأکید داشته باشد و از ارائه هرگونه اطلاعات خلاف واقع و فریب یا اطلاعاتی که موجب برداشت خلاف واقع می‌گردند جلوگیری کند.

♦ مورد پژوهی

بر اساس آنچه درباره تعریف دروغ اخلاقی بیان شد، نمونه زیر را از منظر مصداق دروغ بودن تحلیل کنید:

۱. کنشگر فضای مجازی در صفحه خود در اینستاگرام برای همدلی با بیماران خاص، ویدئویی را می‌سازد و منتشر می‌کند. در این ویدئو، او خود را به عنوان بیمار دارای بیماری «ام‌اس» معرفی می‌کند. او پس از این معرفی و درخواست کمک، پول‌های دریافتی از دنبال‌کننده‌هایش را به یک خیریه مربوط به بیماری‌های خاص اهدا می‌کند.
۲. او همیشه در تبلیغات فضای مجازی، از تکنیک‌های «اغراق» و «بزرگ‌نمایی» استفاده می‌کند. مدتی است به این می‌اندیشد که نکند این کار او مصداق دروغ‌گویی باشد و رزقش را از طریق رفتارهای دروغ‌تأمین کند. در اندیشه‌های خویش این استدلال

۱. رجوع به درس ششم.

را می‌آورد که «هرگاه گوینده مطلب خلاف واقعی را بازگو کند، ولی شواهد و قرائنی در ظاهر سخن وجود داشته باشد یا احوال و شرایط به حد کافی روشن باشند که بر مخالفت آن با واقع دلالت کنند، به این معنا که او قصد فریب مخاطب را ندارد و مخاطب آن را واقعی نمی‌شمرد، کذب نخواهد بود» و بر این اساس، کار خود را مصداق دروغ نمی‌داند. نظر شما چیست؟

۴-۲. رعایت حریم خصوصی

حریم خصوصی قلمرویی از زندگی هر فرد است و او انتظار دارد که دیگران، بدون رضایت وی، به اطلاعات دربارهٔ آن قلمرو دسترسی نداشته باشند، به آن قلمرو وارد نشوند، به آن قلمرو نگاه نکنند یا به هر صورت دیگری، در آن قلمرو به او تعرض نکنند.^۱ با توجه به تعریف حریم خصوصی، تعریف اصل اخلاقی رعایت حریم خصوصی این است: «فاعل اخلاقی الف موظف است قلمرو خصوصی ب (فرد انسانی حقیقی/ فرد انسانی حقوقی) را محترم بشمارد و بدون رضایت ب، دسترسی، ورود، نگاه، نظارت یا هر کاری که تعرض به شمار آید به آن قلمرو نداشته باشد.»

همان‌طور که از تعریف این اصل اخلاقی فهمیده می‌شود، وارد نشدن به حریم خصوصی افراد مستلزم شناخت قلمرو و مصادیق حریم خصوصی است. در منابع حقوقی (به‌ویژه قانون جرائم رایانه‌ای)، مصادیق نقض حریم خصوصی در فضای مجازی برشمرده شده‌اند. برخی از این مصادیق به قرار زیرند:

۱. دسترسی غیرمجاز به داده‌های رایانه‌ای یا مخابراتی، نظیر هک ایمیل یا حساب کاربری اشخاص؛
۲. شنود غیرمجاز محتوای درحال انتقال در سیستم‌های رایانه‌ای یا مخابراتی، نظیر استفاده از نرم‌افزارهای شنود چت‌های اینترنتی؛
۳. دسترسی غیرمجاز به داده‌های سرّی درحال انتقال در سیستم‌های رایانه‌ای یا مخابراتی یا حامل‌های داده یا تحصیل و شنود آن‌ها؛
۴. حذف یا تخریب یا مختل یا غیرقابل‌پردازش کردن داده‌های دیگری از سیستم‌های رایانه‌ای یا مخابراتی یا حامل‌های داده به‌طور غیرمجاز؛
۵. از کار انداختن یا مختل کردن سیستم‌های رایانه‌ای یا مخابراتی به‌طور غیرمجاز، نظیر

۱. باقر انصاری، حقوق حریم خصوصی، ص ۳۸.

غیرفعال سازی پایگاه‌های داده و تارنماها و ممانعت از دسترسی اشخاص به پایگاه‌های اینترنتی شخصی؛

۶. ربودن داده‌های متعلق به دیگری به طور غیرمجاز؛

۷. هتک حیثیت از طریق انتشار دادن صوت و فیلم تحریف‌شده دیگری به وسیله سیستم‌های رایانه‌ای یا مخابراتی؛

۸. نشر اکاذیب از طریق سیستم‌های رایانه‌ای یا مخابراتی با قصد اضرار به غیر یا تشویش اذهان عمومی؛

۹. فروش یا انتشار یا در دسترس قرار دادن گدرواژه یا هر داده‌ای که امکان دسترسی غیرمجاز به داده‌ها یا سیستم‌های رایانه‌ای یا مخابراتی متعلق به دیگری را فراهم می‌کند؛

۱۰. آموزش نحوه ارتکاب جرائم دسترسی غیرمجاز، شنود غیرمجاز، جاسوسی رایانه‌ای و تخریب و اخلاف در داده‌ها یا سیستم‌های رایانه‌ای و مخابراتی.^۱

۳-۴. اصل سودرسانی و بی‌ضرری

سودرسانی اصل اخلاقی پرکاربردی در اخلاق زیستی است. تأکید این اصل بر این است که فناوری و فضای مجازی باید رفاه و آسایش دیگران را بهبود بخشد و به آنان سود برساند. زیان نرساندن، به معنای زیانبار نبودن، از اصول شناخته‌شده و پرکاربرد در حوزه اخلاق زیستی است که برپایه آن توصیه می‌شود کنشگر فضای مجازی جنبه‌های بی‌ضرری را در کنار جنبه‌های سودمند بررسی کند و هر اقدامی که موجب وارد آمدن آسیب یا ضرر گردد ترک شود. البته به سبب دشواری یا نبود امکان حذف کلی زیان، برخی به پیشنهاد سود از ضرر اقدامات انسان‌ها نسبت به محیط واقعی بسنده کرده‌اند.^۲ نکته درخور توجه این است که بر این اساس، اقداماتی که تأثیری در بهبود رفاه یا آسایش دیگران ندارند و سود نمی‌رسانند نیز نباید انجام شوند. براساس این دو اصل، انتظار می‌رود که در تصمیم‌گیری‌ها و اقدامات در حوزه زیست‌فناوری، منفعت و رفاه فرد و جامعه در نظر گرفته شود.

یک مسئله اخلاقی

براساس اصل سودرسانی و بی‌ضرری، توسعه پهنای باند اینترنت در سراسر

۱. قانون جرائم رایانه‌ای، مصوب مجلس شورای اسلامی، ۱۳۸۸/۳/۵.

۲. مصطفی‌السان، «اصول اخلاق زیستی»، ص ۱۵۳-۱۸۳.